

UPPSALA UNIVERSITET

Juridiska institutionen

Terminskurs 4

VT 2024

Seminariehäfte

Processrätt

Innehållsförteckning

Allmänt om seminarierna.....	s. 1
PR 1. Rättegångsseminarium: Redovisning av huvudförhandlingsbesök m.m.....	s. 4
PR 2. Seminarium: Processens funktioner och processuell rättstillämpningsmetod.....	s. 6
PR 3. Seminarium: Rättsfakta, bevisfakta och åberopsbörda.....	s. 10
PR 4. Seminarium: Jäv.....	s. 12
PR 5. Seminarium: Straffprocessuella tvångsmedel.....	s. 14
PR 6. Seminarium: Ändring av åtal och rättskraft i brottmål.....	s. 16
PR 7. Seminarium: Kumulation och rättskraft i tvistemål.....	s. 18
PR 8. Redovisningsseminarium: Taleformer.....	s. 20
PR 9. Seminarium: Alternativ tvistlösning.....	s. 22
PR 10. Redovisningsseminarium: Rättegångskostnader.....	s. 24
PR 11. Seminarium: Skiljeförfarande.....	s. 26
PR 12. Redovisningsseminarium: Europeisk straffprocess.....	s. 28
PR 13. Seminarium: Bevisbörda och åberopsbörda.....	s. 30
PR 14. Redovisningsseminarium: Rättsmedel.....	s. 32
PR 15. Redovisningsseminarium: Specialprocess och extraordinära rättsmedel.....	s. 34
PROCESSPEL. Huvudförhandling i brottmål.....	s. 36

Allmänt om seminarierna

Övergripande

Undervisningens kärna är seminarierna, där färdigheterna prövas och utvecklas genom tillämpning i konkreta fall. Seminarierna i processrätt är av tre olika slag: ett rättegångsseminarium (RgS), ordinarie seminarier samt redovisningsseminarier (RS). De syftar alla till att underlätta studierna och förståelsen av invecklade processuella företeelser, men främst är de avsedda att ge träning i processrättslig rättstillämpning. Det gäller särskilt de ordinarie seminarierna och redovisningsseminarierna, medan rättegångsseminariet – tillsammans med rättegångsspelet – främst är avsett att ge insikter i det samspel mellan teoretisk kunskap och processuell praktik, som är kännetecknande för processrätten.

Uppgifterna består oftast av fall som innehåller svårbedömda processrättsliga frågor vilka inte alltid kan besvaras med säkerhet. Vid seminarierna ska man kunna *motivera varför* en viss lösning har valts. (Detsamma gäller för övrigt vid tentamen.) Till samtliga typer av seminarier ska *alla* seminariedeltagare förbereda sig, så att de aktivt kan delta i diskussionerna. I vissa fall är det vid förberedelserna tillräckligt att studera tillämplig lagtext och kurslitteratur (inklusive materialsamling i processrätt). Ibland måste man även gå till andra rättskällor, som t.ex. rättsfall eller någon av kommentarerna till RB. Detta är vanligtvis nödvändigt om man tillhör en sådan basgrupp som har till uppgift att redovisa vid ett redovisningsseminarium.

Observera:

- Här i undervisningsmaterialet finns endast i få fall (de första seminarierna) uttryckliga hänvisningar till kurslitteraturen. Kurslitteraturen ska dock läsas till samtliga seminarier – men att finna vilka delar av den som är av intresse och relevans är en del av övningen och uppgiften.
- Tag med relevant lagtext och aktuella delar av kursmaterialet till varje undervisningstillfälle!
- Norstedts RB-kommentar (Fitger m.fl.) används mycket i det praktiska rättslivet och finns tillgänglig via JUNO.
- Seminarierna är skärmfria (undantag gäller för redovisande och opponerande basgrupper på redovisningsseminarierna, se nedan).

Rättegångsseminariet

Det inledande rättegångsseminariet föregås av att samtliga deltagare redan under terminens inledande straffrättsdel bevisar en huvudförhandling i brottmål vid allmän domstol (efter den introducerande straffprocessföreläsning som då hålls). Därefter ska man inom basgruppen diskutera de iakttagelser gjorts vid rättegångsbesöket. Eftersom dessa rättegångsbesök sker parallellt med straffrättsundervisningen genomförs de och diskuteras i de basgrupper som

gäller under terminens första straffrättsdel. Vid rättegångsseminariet ska varje student vara beredd att kortfattat beskriva den bevistade rättegången och redogöra för sina eller gruppens reflektioner kring denna. Under seminariet följer därpå en diskussion samt diskuteras vissa processrättsliga grundprinciper.

Traditionella seminarier

De seminarier som endast betecknas seminarium är den grundläggande, mer traditionella formen av seminarium. Ett antal sådana seminarier hålls kontinuerligt under processrättsdelen. Alla i seminariegruppen förbereder noggrant uppgifterna och alla ska vara beredda att vid seminariet redovisa utförliga lösningar och föra en diskussion med utgångspunkt i uppgifterna.

Redovisningsseminarier

Redovisningsseminarier består av tre delar om vardera ca en timme. Den första timmen ägnas åt redovisning och opposition. Varje basgrupp tilldelas ansvar att som redovisningsgrupp inför ett av de sex redovisningsseminarierna aktivt bearbeta en seminarieuppgift och förbereda en kvalificerad, 20 minuter lång, muntlig redovisning av denna. Det gäller att på ett övertygande sätt redogöra för de relevanta frågeställningarna, vilka lösningsalternativ som finns samt vilken egen lösning som valts och varför den har valts (har inte alla i basgruppen samma syn på dessa frågor kan alternativ behöva redovisas). Ett *någorlunda jämnt fördelat, aktivt deltagande krävs av alla basgruppsmedlemmar både under redovisning och efterföljande diskussion. Den muntliga redovisningen poängsätts individuellt med maximalt 3 poäng.*

Inför respektive redovisning ska varje basgruppsmedlem individuellt skriva en promemoria (se Undervisningsplanen och särskilt publicerade instruktioner). Den *poängsätts med maximalt 5 poäng.*

*Efter redovisningen har en i förväg utsedd basgrupp till uppgift att under högst 20 minuter opponera på redovisningsgruppens redovisning. Oppositionsgruppen leder en diskussion om de materiella frågorna och deras lösningar. Alla medlemmar i oppositionsgruppen ska givetvis delta i oppositionen. Oppositionsgruppen behöver, till skillnad från redovisningsgruppen, inte ha gjort en fullständig inventering av relevanta rättskällor. Av oppositionsgruppen krävs dock att man läst in sig ordentligt på seminarieuppgiften, studerat de rättskällor som finns angivna under den aktuella seminarieuppgiften samt läst tillämplig kurslitteratur (inklusive materialsamling i processrätt) och lagtext. OBS! Det är *inte* tillåtet för oppositionsgruppen att i förväg läsa några promemorior som behandlar den aktuella uppgiften. Oppositionen poängsätts individuellt med maximalt 2 poäng.*

Redovisningsgruppen och opponentgruppen ansvarar för att angivna tider hålls. (I Bilaga 3 till Undervisningsplanen framgår mer detaljerat vad som förväntas av den som redovisar eller opponerar samt lämnas en del tips och råd om hur man kan gå tillväga.)

Basgrupper, vilka inte redovisar eller opponerar, förbereder *samtliga* seminarieuppgifter som till ett ordinarie seminarium. Redovisningsseminariets andra timme ägnas åt fortsatt diskussion av seminarieuppgiften. Då finns utrymme för alla basgrupper att ställa frågor eller komplettera redovisningen och oppositionen. Varje seminarieuppgift innehåller också en fråga inte ska omfattas av PM, redovisning och opposition (s.k. extrafråga). Dessa uppgifter behandlas i mån av tid under seminariets andra timme. I mån av tid kan också ytterligare frågor med anknytning till redovisningsuppgiften tas upp och diskuteras. En student som visar sig vara oförberedd får inte tillgodoräkna sig närvaro vid seminariet.

För redovisningsgruppen och oppositionsgruppen följer efter redovisningsseminariet den sista delen, som utgörs av handledning med seminarieläraren. Då återlämnas PM med poäng och kommentarer och studenterna får återkoppling på detta och sina muntliga framföranden vid seminariet. Handledningen börjar regelmässigt basgruppsvis, men avslutas ofta individuellt.

PR 1. Rättegångsseminarium

Redovisning och diskussion av huvudförhandlingsbesök

Huvudförhandling i brottmål

Inför detta seminarium ska respektive basgrupp ha besökt en huvudförhandling i brottmål (särskilda instruktioner om detta har delats ut inför besöken). Förberedelser till seminariet genomförs med de basgrupper ni tillhört under första delen av terminen. Detta gäller också huvudförhandlingsbesöket, i den mån det är praktiskt möjligt. Varje student ska dock vara beredd att *individuellt* delta i diskussionen om uppgifterna nedan.

Diskussionsfrågor kopplade till huvudförhandlingsbesöken:

1. Var förberedd att kunna ge en *kortfattad beskrivning* av den besökta huvudförhandlingen och redogöra för dina reflektioner kring denna. Vilka *förväntningar* hade du t.ex. inför besöket? Vad de bygger dessa på? Hur förhåller sig rättegångsbesöket till det du förväntade dig? Beskrivningarna och reflektionerna ligger till grund för en friare diskussion om domstolar och rättegångar.
2. Huvudförhandling enligt RB bygger på *grundprinciper* om omedelbarhet, muntlighet, koncentration, fri bevisprövning och rätten till en rättvis rättegång. Kan du ge exempel på hur dessa principer kom till uttryck eller tillämpades vid huvudförhandlingen du besökt?
3. Kan du utifrån vad du iakttagit vid huvudförhandlingen säga något om hur brottmålet har *förberetts*?
4. Det du besökt har varit en huvudförhandling i ett brottmål. Kan du ge något exempel på vad som är specifikt för handläggningen av detta i jämförelse med handläggningen av *tvistemål*? Kan du ge något exempel på en viktig skillnad mellan rättegångarna i de två måltyperna?

Eftersom PR 1 utgör det första seminariet på processrättsdelen och rättegångsbesöket sker innan den delen inleds krävs det inte att beskrivningar, reflektioner och ställningstaganden tar sin utgångspunkt i några djupare processrättsliga insikter. Däremot bör du i rättegångsbalken (RB) ha försökt hitta de relevanta processuella stadgandena som kan aktualiseras av dina iakttagelser samt ha läst kurslitteraturen i relevanta delar (främst Rättegång V, 9 uppl., s. 15–26, 124–174 och 199–232 samt Rättegång IV, 7 uppl., s. 26–30 och 34–37).

PR 2. Seminarium

Processens funktioner och processuell rättstillämpningsmetod

Bakgrund och syfte

Syftet med seminariet är att belysa och diskutera metod, centrala principer inom processrätten och processens funktioner. I syfte att främja en principiell och metodorienterad diskussion är scenariot nedan medvetet frikopplat från svenska processuella bestämmelser och utspelar sig i det fiktiva landet Westlandia.

Scenario

Den unga frilansaren Adele Arashian har nyligen startat sin karriär som influencer-aktivist efter att en rad av ärliga inlägg online om hennes kamp med psykisk ohälsa som tonåring har fått omfattande spridning. Adeles inlägg har till och med orsakat politisk debatt efter att Westlandias minister för social- och hälsovård har tagit upp henne som specifikt exempel i sina förslag till att reformera vården för ungdomar i samma situation.

Efter dessa snabba steg till berömmelse ingick Adele ett ramavtal med mediekoncernen Lux Nyheter & Underhållning ("Lux") för att under ett tre år långt samarbete producera olika former av innehåll, däribland en podd, en talkshow för ungdomar på den hajpade plattformen LuxFlux och en dokumentärfilm om hennes uppväxt och genombrott. I ramavtalet mellan Adele och Lux finns en s.k. prorogationsklausul, som lyder:

"19.1 Tvist med anledning av detta avtal skall avgöras av allmän domstol. Talan skall väckas vid förstainstansrätten i Westborg."

Några månader efter att de ingått ramavtalet står det dock klart att Adele och Lux har helt olika syn på det kreativa innehållet, vilket har framkommit i arbetet med den första produktionen, d.v.s. podden. Adele menar att Lux vill framställa henne enbart som ett offer som inte har eget aktörskap. Detta är ytterst känsligt för henne eftersom hon själv anser att det viktigaste budskapet hon har är att de som lider av psykisk ohälsa ska få agera proaktivt och påverka sin egen vård. Samarbetet mellan Adele och Lux kreativa direktör som producerar podden har snabbt blivit så infekterat att Adele vill häva ramavtalet med hänvisning till brott mot en avtalsklausul som ger henne artistisk frihet att styra narrativet.

Dessutom vill hon få kompensation för att hon menar att hennes möjligheter till uppdrag av andra mediabolag har minskat drastiskt efter att Lux kreativa direktör sagt: "Vi kan tyvärr inte längre inte garantera att Adeles podd finns med i den kommande säsongens podd-utbud eftersom hon är en aktivist-diva som är omöjlig att samarbeta med. Vi tog en chans på Adele, men vi hade inte förstått hur mycket hennes sjukdom påverkar hennes arbetsförmåga. Vi undersöker nu möjligheterna att stämna henne." Adele är otroligt upprörd över detta

uttalande som hon menar utgör förtal. Uttalandet gjordes i en livesänd webinarintervju för att marknadsföra nya poddar inför den nya podd-säsongen, vilken publicerades på LuxFlux platformen. Intervjun filmades när direktören befann sig i Östby, strax efter ett sista möte med Adele.

Adele vill få tvisten prövad av domstol. Om hon kunde förlita sig på huvudregeln för laga forum i tvistemål, skulle hon lugnt kunna invänta att enligt huvudregeln i den Westlandiska processlagen (PL) ansökte om stämning vid förstainstansrätten i hennes hemstad Östby:

12 kap 1 § 1 st. PL

Laga domstol i tvistemål är rätten i den ort, där svaranden har sin hemvist.

I ett sådant läge skulle Adele, eventuellt genstämningsvis, kunna få sin rätt till hävning prövad. Det finns dock en undantagsbestämmelse:

12 kap 1 § 2 st. PL

Har skriftligt avtal slutits som anger att uppkommen eller framtida tvist skall väckas vid viss domstol, skall talan väckas vid denna domstol.

Genom undantagsbestämmelsen blir inte huvudregeln i PL 12:1 st. 1 tillämplig om Lux skulle ansöka om stämning. Oavsett partsställning förefaller då enligt PL 12:1 förstainstansrätten i Westborg, d.v.s. orten där Lux har sitt säte, och inte Östby bli behörig domstol. Westborg ligger drygt 120 mil från Östby. Dessutom ligger Östby på en ö och för att resa därifrån till fastlandet måste man antingen ta en färja eller flyga. För att slippa de höga merkostnader som det skulle innebära att driva processen så långt hemifrån, vill Adele försöka få saken prövad av förstainstansrätten i sin hemstad genom att använda sig av *forum delicti*, d.v.s. forum för den skadegörande handlingen:

12 kap 3 § PL

Talan med anledning av skada får väckas vid rätten i den ort där den skadegörande handlingen företogs, eller där skadan uppkom.

Av de något ålderstigna förarbetena till den Westlandiska processlagen framgår att bestämmelsen i PL 12:3 är avsedd som alternativt forum till allmänt forum i PL 12:1 st. 1 vid utomobligatorisk skada. Departementschefen anförde i propositionen att skada med anledning av kontraktsbrott inte omfattas av tillämpningsområdet för PL 12:3. Skälen anges vara kraven på förutsebarhet, parternas trygghet och omsättningens intresse. Högsta domstolen i Westlandia har i ett antal avgöranden fastställt den inskränkning av tillämpningsområdet för PL 12:3 som framgår av förarbetena. Det senaste avgörandet har dock nästan 20 år på nacken.

I den juridiska doktrinen i Westlandia har det under det senaste året kommit ut flera artiklar som analyserar svårigheten med att tolka PL 12:3 när det gäller tvister som hänför sig till något som har publicerats online. Artiklarna lyfter bland annat fram begrepp som ”global skada” och ”delokalisering mellan fysisk ort och skada”. Den mest prominenta processrättsprofessorn anger i sin artikel att om skadan kan uppfattas vara global, och därmed varje underrätt i Westlandia potentiellt skulle vara behörig, kan man inte tillämpa bestämmelsen på något meningsfullt sätt. Då måste man enligt professorn istället falla tillbaka på huvudregeln i PL 12:1 st. 1.

Adele lämnar in stämningsansökan till förstainstansrätten i Östby och yrkar att rätten ska fastställa att hon har rätt att häva avtalet med Lux på grund av allvarligt avtalsbrott. Som stöd för domstolens behörighet anger hon att skadan på hennes anseende uppkom på hennes hemort samt att den skadegörande handlingen också företogs där.

Anta att inga andra forumregler än de ovan nämnda är aktuella. Det finns t.ex. ingen bestämmelse om forum för arbetsrättsliga tvister för att skydda arbetstagares rätt att väcka talan vid sin hemvist. De materiellrättsliga reglerna för arbetstagare har däremot förstärkts väsentligt under de senaste åren i Westlandia, även för de som är egenföretagare och de som istället för fastanställning har frilansuppdrag. Tanken är att de ska skyddas i egenskap av den, ofta, svagare parten. Samtidigt har den processrättsliga regleringen varit i stort sett oförändrad. Det är allmänt känt att ett flertal mindre nogräknade arbetsgivare, inklusive stora mediekoncerner, på senare tid har börjat använda avtalsklausuler som reglerar processuella frågor på ett sätt som ger intrycket av att de försöker försvåra för sina arbetstagare eller andra medarbetare som har frilansuppdrag att få sina krav rättsligt prövade.

Med scenariot i åtanke, besvara följande frågor:

- 1) Vilket forum utpekas om du använder Ekelöfs rättstillämpningsmetod (Rättegång I s. 99 ff.), alternativt om du använder Heumans rättstillämpningsmetod (Rättegång I s. 94 ff.)?
 - Beskriv steg för steg hur du tillämpar metoderna och förklara om det blir någon skillnad när du tillämpar de olika metoderna.
 - Reflektera särskilt över vilken betydelse förarbeten och prejudikat bör tillmätas enligt metoderna. Har du några synpunkter på detta?
 - Resonera också kring vilken betydelse tiden har som förflutit sedan en bestämmelse trädde ikraft för bedömningen av hur denna bestämmelse ska tillämpas.
 - Skulle det enligt din mening vara bättre att tillämpa någon av metoderna som beskrivs i Lindbloms artikel?
- 2) I vilken utsträckning bör brister i (process)lagstiftningen korrigeras av lagstiftaren och i vilken mån kan domstolarna tolka och tillämpa bestämmelserna på ett sätt som gör att ändamålsenliga resultat uppnås trots vaga eller illa utformade bestämmelser? Med

andra ord: Är det motiverat med ett långtgående eller begränsat utrymme för domstolarna att ägna sig åt rättsskapande verksamhet inom processrätten, och hur skiljer sig rättsskapande verksamhet från extensiv eller analog rättstillämpning?

- 3)** Antag att företag som Lux Nyheter & Underhållning (men även mer nogräknade näringsidkare) istället för att slita tvister med sina motparter i offentliga förfaranden vid domstol, i hög grad förlikas utom rätta eller låter tvisterna avgöras i ett privat, konfidentiellt skiljeförfarande.
- a)** Vad återspeglar en sådan tendens i huvudsak för funktion hos processen?
 - b)** Finns det några skäl att vara orolig för en sådan utveckling?

(Se, liksom alltid, kurslitteraturen, här Ekelöf, Edelstam, m.fl., Rättegång I, 9 uppl. i relevanta delar, dock särskilt avsnitt § 1 X; Lindblom, Lagtolkning eller rättstillämpning? Kommentarer till ett rättsfall (NJA 1980 s. 743)).

PR 3. Seminarium

Rättsfakta, bevisfakta och åberopsbörda

Öströr AB ("Öströr") har från Krökens Grossist AB ("Krökens") köpt färskvattenledningar till ett stort bygge. Ledningarna levererades i augusti 2021 men monterades först i maj 2022. Under hösten 2022 upptäckte Öströr omfattande läckage från hälften av alla ledningar. Dessa var då inmurade i golv och väggar i bygget, vilket medförde mycket omfattande åtgärder när Öströr tvingades byta ut dem.

Öströr ansökte i februari 2023 om stämning mot Krökens och yrkade ersättning för avhjälpandekostnaderna (2 mkr) och kostnaden för nya rör (1 mkr). Under rubriken "Grunder i sammanfattning" angavs i stämningsansökan: "Yrkade belopp utgör ersättning för ekonomisk skada i form av kostnader för avhjälpande av läckage och för inköp av nya vattenledningar. Denna ekonomiska skada är orsakad av fel som säljaren ansvarar för. Felet består i att inköpta och levererade rör, till skillnad från vad vi avtalat om och kunnat förvänta oss, under hösten 2022 inte har hållit tätt utan då har orsakat omfattande läckage.". Under rubriken "Rättslig grund" angavs 17, 30 och 40 §§ köplagen (Köpl).

Krökens bestred käromålet och invände att läckagen hösten 2022 berott på att Öströr monterat ledningarna felaktigt och att ledningarna vid leverans har motsvarat både vad som avtalats och vad köparen med fog kunnat förvänta sig. Påståendet om felaktig montering tillbakavisades i sin tur av Öströr.

Fråga 1: Beskriv båda parternas talan i tvisten ovan i termer av rättsfakta och (om det är relevant) erkännande, förnekande, motfakta och bevisfakta. Tag då också ställning till följande frågor:

- a) Vad är ett rättsfaktum?
- b) Vad är det för skillnad mellan ett konkret rättsfaktum och ett rekvisit? (Jfr figuren i Rättegång I, 9:e uppl. s. 52.)
- c) Varför ska rättsfakta åberopas i dispositiva tvistemål?
- d) Hur preciserat måste ett åberopande vara?
- e) Varför behöver rättsfakta inte åberopas i indispositiva tvistemål?
- f) Varför behöver inte bevisfakta åberopas?

Under förberedelsen i målet funderar rättens ordförande över att det verkar ha gått väldigt lång tid från leveransen av rören till dess att eventuella fel påtalades för Krökens av Öströr. Hon misstänker att parterna inte har full koll på reklameringsregeln i 32 § KöpL

Fråga 2: Vad är detta för typ av omständighet, och hur bör ordföranden och parterna förhålla sig till den? Hur ska rätten ta reda på vad parterna vill åberopa?

Efter huvudförhandling i målet kommer tingsrätten vid överläggningen fram till att båda parter på sätt och vis hade rätt. Vittnen och sakkunniga i målet har varit eniga om att det akuta läckaget från hälften av de levererade rören under hösten 2022 med största sannolikhet berott på felaktigt montage utfört av Öströr. Å andra sidan har det av övertygande skriftlig bevisning från Rörbranschens Tekniska Provningsinstitut, efter hållfastighetstester, framgått att samtliga levererade ledningar varit felkonstruerade och inte uppfyllde branschkraven, vilket på sikt skulle leda till sprickbildning och stor risk för läckage, vilket kunde berättiga Öströr till ersättning.

Fråga 3: Hur anser du att tingsrätten med hänsyn till RB 17:3 ska döma i målet. Vilket fel är det som har åberopats och som kan ligga till grund för domen? Kan rätten, om man ska utgå från att fel förelegat, döma ut ett jämkat belopp?

(Boman, Om åberopande och åberopsbörda (1964) s. 46–48 och 62–77 samt Lindell, Civilprocessen, 5 uppl. s. 135–145)

PR 4. Seminarium

Jäv

Det är morgon och rådmannen Elin W ska strax lämna sitt tjänsterum för att gå ned till förhandlingssal 14 på Uppsala tingsrätt och där leda en huvudförhandling i ett brottmål. Den tilltalade i målet är Iwar P som på nytt har åtalats för narkotikabrott, denna gång bestående i att tre månader tidigare ”i centrala Uppsala ha innehaft 4 gram cannabis, som är narkotika”. Enligt Iwar P:s egna uppgifter under förundersökningen stämmer detta men han förnekar brott med hänvisning till att han bara innehaft cannabis ”för självmedicinering”.

Elin W:s dator indikerar att hon har fått ett e-postmeddelande. Det är från hennes kollega, rådmannen Erik K, och lyder: ”Visst ska du döma med nämndemannen Yngve L nu på förmiddagen? Bara så att du vet har jag hört att han är aktiv i den där föreningen för cannabislegalisering vi talade om på narkotikadomarkursen för ett tag sedan.” Elin W har bråttom och hinner inte svara. I trappan på vägen ned erinrar hon sig att hon vid åtminstone två tidigare tillfällen det senaste året har varit med om att döma Iwar P för innehav av just små mängder cannabis. Hon kommer ihåg att han är en säregen person som långgrandigt och högljutt propagerat för att det ska vara tillåtet att självmedicinera med cannabis, ja så långgrandigt och högljutt att hon har tvingats avbryta hans slutanförande. Såvitt hon kan minnas var nämndemannen Yngve L med och dömde vid åtminstone ett tillfälle utan att vara skiljaktig eller ge uttryck för någon avvikande uppfattning. Hon går in i förhandlingssalen där tingsnotarien Diana S sitter och väntar tillsammans med nämndemannen Yngve L och ytterligare två nämndemän.

Fråga 1. Vilka åtgärder bör eller ska Elin W och rätten vidta i detta läge och varför? Vilka ytterligare omständigheter kan behöva utredas för att ta ställning till eventuellt jäv?

Vilka åtgärder som än vidtas eller kan bli aktuella att vidta uppropas målet. Iwar P finner sig personligen. Han har inte fått någon offentlig försvarare förordnad för sig. Elin W avslag för några veckor sedan hans begäran därom med hänvisning till att ingen av förutsättningarna i 21 kap. 3 a § rättegångsbalken var uppfylld.

Så snart Elin W tar till orda utropar Iwar P: ”Du ska bara vara tyst! Det vet man ju att din polismake är vice ordförande i Svenska narkotikaspanarföreningen och att du var ordförande i lokalföreningen när Du var på polismyndigheten.” När Elin W kunnat lugna ned Iwar P och kan komma till tals bekräftar Elin W Iwars påståenden.

Fråga 2. Hur bör domstolen respektive åklagaren resonera i detta läge? Behöver några ytterligare omständigheter utredas?

Utgå nu från att ingen av de eventuellt jävsgrundande omständigheterna – som i och för sig föreligger men inte påtalas av någon – framkommer inför eller under tingsrättens handläggning. Iwar P döms i enlighet med åtalet till dagsböter för ringa narkotikabrott. Det

grämer honom att han inte orkade kämpa emot, så han ansöker om resning vid Svea hovrätt och gör gällande att jäv har förekommit vid tingsrättens handläggning.

Fråga 3. Vilka omständigheter kan Iwar P göra gällande till stöd för sin ansökan?

Fråga 4. Hur bör hovrätten ställa sig resningsansökan?

(Se, utöver kurslitteraturen, NJA 2010 s. 274 ”Pirate Bay-målet”, NJA 2014 s. 482 ”Adjungerade ledamotens jäv” och NJA 2022 s. 905 ”Tekniska rådets jäv”.)

PR 5. Seminarium

Straffprocessuella tvångsmedel

Någon måste ha förtalat Josef K., för utan att han hade gjort något fel blev han en dag häktad. Det knackade på dörren, och en karl som han aldrig sett för trädde in. Josef K. var dock en laglydig medborgare och svarade lugnt på polismannens frågor, även om han helst gärna hade velat äta frukost först. Polismannens frågor var också ganska konstiga. Det var allehanda frågor om vem han var och vad han arbetade med, om han ljög när han besvarade polismannens frågor, om han visste vem polismannen var och om olika konstiga platser som Josef K. absolut aldrig hade besökt.

- Hur kan jag vara häktad? Och till på köpet på det här sättet? frågade han.

Josef K. fick bara till svar att "sådan är lagen" och att "myndigheterna" nog hade undersökt grunderna för häktningen och "om den häktades person" innan de hade föranstaltat om häktningen. Josef K. undrade dock varför han inte hade kallats till någon förhandling om häktningen. Han hade ju kunnat ta ledigt från jobbet på banken. Han var visserligen tjeckisk medborgare, och reste ofta över hela Europa, men han hade haft många och emellanåt ganska långa arbetsvistelser i Sverige – såsom hans nuvarande besök. Han hade visserligen ingen fast adress i Sverige men bodde som inneboende i ett rum hos en äldre dam.

Polismannen skakade bara på huvudet och sa att han behövde söka igenom Josef K.:s rum. Det var en snabb undersökning, för Josef K. hade inte så mycket ägodelar. Polismannen tog Josef K.:s kläder och hans något smutsiga och onödigt vassa brevkniv, som såg ut att vara belamrad med rost (Josef K. hade ingen aning om vad det var, men visste att det inte var rost). Slutligen sörplade polismannen i sig Josef K.:s skål med rågröt och drottningssylt ("det var ett bra beslag," muttrade han).

När Josef K. hade förts till häktet hade han underrättats om att en förhandling skulle äga rum mot honom den kommande söndagen, och att sådana förhandlingar skulle följa regelbundet på varandra, om än inte varje vecka, så tämligen ofta. Josef K. var dock övertygad om att denna första förhandling också skulle bli den sista.

Efter att ha suttit i häktet ett tag blev han dock lite orolig. Han skulle träffa herr Klamm om någon dag. Det var ett otroligt viktigt möte för hans bank som hade varit svårt att få till. Josef K. var ängslig över vad som skulle hända om han missade mötet. Hans koleriska chef hade varit tydlig med att en sådan tabbe hade varit "det sista han skulle göra i livet".

En dag kom det in en äldre och mycket sjuklig herre i häktescellen. Josef K. uppfattade inte vad han hette, men det kan ha varit något i stil med Robert eller Roland Huld. Den här herren sade väldigt mycket saker, och även om det var på engelska hade Josef K. svårt att hänga med. Han förstod så mycket att det var hans advokat. Efter sin långa utläggning lämnade Huld Josef K.:s cell.

Ytterligare tid gick. Josef K. hade slutat veta vad som var dag eller natt. Hade det gått fyra eller fem dagar efter att han hade häktats? Men, till slut drogs han ändå ut ur sin cell av ett par buttra vakter. I domstolen, som Josef K. inte alls tyckte såg ut som en domstol utan ett vanligt hyreshus, tryckte vakterna ned honom i en stol och satte sig vid utgången. Bredvid Josef K. satt en annan herre, som var mycket yngre än advokaten Huld. Denne lämnade in något slags ”substitutionspapper” till den bistra domaren som satt bakom sitt upphöjda bord. På Josef K.:s andra sida satt en annan person som han förstod var hans tolk. Mittemot satt åklagaren. Hon såg väldigt dömande ut och höll på att upptaget klottra något i sitt skrivblock.

Domaren harklade sig för att förklara att förhandlingen hade inletts. Han lämnade över ordet till åklagaren som sa något om att Josef K. var misstänkt för grov misshandel eller misshandel av normalgraden någon gång samma månad. Josef K.:s försvarare svarade med något kort om att Josef K. förnekade brott och bestred alla s.k. särskilda häktningsskäl.

Efter att domaren hade förklarat att förhandlingen fortsättningsvis skulle hållas inom stängda dörrar började åklagaren mäsja högt ur sina anteckningar. Mycket av det åklagaren sa var ganska tråkigt. Efter ett tag fann Josef K. det svårt att hålla koncentrationen uppe.

Mot slutet av förhandlingen fick Josef K. tillfälle att ta till orda. Han undrade vad häktningen skulle innebära, för han hoppades så klart kunna fortsätta arbeta för banken som vanligt. Han tänkte inte lämna Sverige och var i yttersta fall villig att underkasta sig några slags begränsningar av sin handlingsfrihet för att rädda sitt jobb.

Häktningsförhandlingen var strax därefter över och Josef K. fick lämna salen i sällskap av häktespersonalen, för att invänta rättens beslut.

*

Utgå ifrån att allt som förekommit i Josef K.:s tankar på något sätt kommit upp under förhandlingen. Josef K. vill veta följande:

Fråga 1. Finns det lagstöd för de åtgärder Josef K. utsatts för, dvs. har hela processen gått rätt till eller är det något som har gått snett?

Fråga 2. Vad kan rätten komma att besluta i häktningsfrågan utifrån följande fyra alternativ:

- Det föreligger skäligen misstanke för misshandel.
- Det föreligger skäligen misstanke för grov misshandel.
- Det föreligger sannolika skäl för misshandel.
- Det föreligger sannolika skäl för grov misshandel.

(Utdrag ur Cansu, Holmgård och S. Andersson, Häktning, Norstedts 2023, s. 296–303)

PR 6. Seminarium

Ändring av åtal och rättskraft i brottmål

Åklagare Pia Larsson åtalade i oktober 2021 Pontus E. för misshandel med följande gärningsbeskrivning: ”Pontus E. har på okänt sätt natten mellan 9 och 10 februari 2021 i sin lägenhet på Zebravägen i Österköping tillfogat Yngve A. smärta och kroppsskada”.

Under huvudförhandlingen visade sig såväl Pontus som Yngve, pga. att de varit högggradigt berusade under den aktuella natten, ha ytterst oklara minnesbilder av vad som hänt. Den senare framstod dessutom som förvirrad, antagligen till följd av att han legat en längre period i koma med allvarliga skador som han tillfogats vid ett knivöverfall strax efter den påstådda misshandeln.

Tingsrätten ogillade åtalet.

Fråga 1. Pia Larsson överklagar tingsrättens dom till hovrätten och önskar komplettera gärningsbeskrivningen på följande sätt: ”Sedan Yngve A. lämnat lägenheten har Pontus E. följt efter honom och har vid sjutiden på morgonen den 10 februari försökt döda Yngve A. genom att vid taxiplatsen på Åsnevägen i Österköping med en morakniv rikta fem kraftiga hugg mot Yngve A:s rygg. Fara för brottets fullbordan har förelegat. Pontus E. begick brottet med uppsåt.”

Det är ungefär 600 m mellan Pontus E:s lägenhet på Zebravägen och taxiplatsen på Åsnevägen i Österköping.

Ska åklagarens komplettering tillåtas i hovrätten?

Fråga 2. Utgå nu istället från att Pia Larsson inte överklagar tingsrättens dom, som alltså vinner laga kraft. Kan åklagaren då få prövat ett gärningspåstående motsvarande den ovan nämnda kompletteringen i fråga 1?

Fråga 3. Vilken relevans har EU-domstolens avgöranden (exempelvis Van Esbroeck) och Europadomstolens praxis (exempelvis Zolotukhin) för bedömningen i fråga 1 och 2 ovan?

(NJA 2007 s. 557, NJA 2015 s. 702, C-436/04 Van Esbroeck, No. 14939/03 Zolotukhin v. Russia, 10 February 2009 samt Andersson T i Festskrift till Diesen s. 257–284).

PR 7. Seminarium

Kumulation och rättskraft i tvistemål

Det första målet

Tandläkarna Elvira och Terry har under flera år haft gemensamma lokaler för en privat tandläkarpraktik och de har också umgåtts en hel del utanför arbetet. De har samarbetat väl i stort och smått och haft stort förtroende för varandra. Nu har dock samarbetet brutit samman, efter att verksamheten drabbats hårt av pandemin och det ekonomiska läget.

Elvira har under november 2022 stämt in Terry i tingsrätten och yrkat betalning med 250 000 kr. Som grund för betalningskravet har Elvira åberopat att hon, efter ett personalmöte den 9 juni 2021, den 10 juni 2021 har överfört denna summa till Terry som ett lån vilket nu har förfallit till betalning.

I sitt svaromål till tingsrätten har Terry bestritt att det föreligger någon betalningsskyldighet. Terry har i och för sig erkänt att överföringen av 250 000 kr har skett. Som stöd för bestridandet har han dock anfört:

- I första hand att det överförda beloppet har utgjort en gåva från Elvira, enligt ett löfte som Elvira gav den 9 juni 2021, i närvaro av övriga anställda, när Terry vid personalmötet berättade om sina olika ekonomiska bekymmer.
- I andra hand att det överförda beloppet har utgjort en hyresbetalning, närmare bestämt ersättning för att Elvira i fler år under många sommarveckor tillsammans med sin familj har disponerat hans exklusiva segelbåt ("Tooth Fairy") och att denna skuld enligt överenskommelse mellan parterna skulle regleras tillsammans med andra ekonomiska mellanhavanden.

Fråga 1: Gör en processrättslig analys av tvisten där Elviras och Terrys talan beskrivs i termer av yrkanden, medgivande/bestridande, erkännande/förnekande, rättsfakta, motfakta, bevisfakta etc.

Det andra målet

Under förberedelsen i målet misstänker Terry att han, om Elvira har framgång med sin talan, inte kommer att få betalt för sin fordran avseende hyra för hans segelbåt. Han lämnar därför in en egen stämningsansökan till tingsrätten där han yrkar att Elvira ska förpliktigas att betala 250 000 kr till honom, grundat på den överenskommelse om betalning för Elviras nyttjande av Terrys segelbåt som han menar att parterna har haft.

Fråga 2: Ska tingsrätten ta upp Terrys talan till prövning och hur ska hans krav i så fall handläggas?

Det tredje målet

Utgå från att tingsrätten anser att det i målet blivit visat att utbetalningen inte alls har avsett ett lån, utan ersättning för Elvira's nyttjande av Terrys segelbåt. Elvira's talan om betalning ogillas därför (och att Terry, oavsett hur hans krav har handlagts, inte har något intresse att få betalt för sin fordran igen).

Terry återkommer nu med en stämningsansökan till tingsrätten där han yrkar att Elvira ska förpliktigas att utge 250 000 kr till honom. Grunden för detta är att Elvira ska fullgöra det gåvolöfte han fortfarande menar att Elvira har avgivit vid mötet den 9 juni 2020.

Fråga 3:

- a. Elvira menar att Terrys talan ska avvisas p.g.a. den första domens rättskraft. Vilka argument bör hon anföra till stöd för detta?
- b. Terry menar givetvis att hans nya talan är tillåten och ska tas upp till prövning. Vilka argument bör han anföra till stöd för detta?
- c. Hur bör tingsrätten avgöra frågan och med stöd av vilka argument?

(NJA 1999 s. 520, NJA 1999 s. 656 och NJA 2021 s. 407)

PR 8. Redovisningsseminarium

Taleformer

Under en tid har några driftiga affärsmän utvecklat en idé för att tillfredsställa svenskarnas efterfrågan på exklusivt öl, utan att behöva involvera Systembolaget. Efter ett halvårs förberedelser och stora investeringar står konceptet klart att sjösättas: ett svenskt moderbolag är bildat, Scarlet Pimpernell AB ("you seek beer here, you seek beer there..."), och ett danskt dotterbolag, Scarlet Pimpernell ApS; det senare har en hemsida med ett stort utbud av exklusivt öl och med svensk text för att svenska konsumenter lättare ska kunna beställa öl för hemleverans, som ombesörjs av oberoende transportörer.

När tidpunkten för att sätta igång närmar sig, börjar ett par styrelseledamöter få kalla fötter. Representanter för såväl alkoholinspektionen som Systembolaget har under hand uttryckt skepsis om huruvida konceptet är tillbörligt enligt Marknadsföringslagen och Alkohollagen. VD:n ber företagsjuristerna att snarast formulera ett yrkande för att få den frågan rättsligt prövad innan försäljningen startar.

Företagsjuristerna finner det rimligt att rikta talan mot svenska staten som motpart och formulerar ett fastställelseämbete enligt följande: "Scarlet Pimpernell AB (SPAB) och Scarlet Pimpernell ApS (SPApS) yrkar att Patent- och Marknadsdomstolen måtte fastställa att SPAB och SApS har rätt marknadsföra försäljning av alkoholdrycker som levereras med oberoende transportör och att försäljningen inte utgör detaljhandel i Sverige utan privatinförsel som är tillåten enligt 4 kap. 4 § alkohollagen".

Fråga 1: Bedöm förutsättningarna för att få denna talan upptagen till prövning.

VD och styrelsen väljer trots allt att börja försäljning utan föregående domstolsprövning av tillåtligheten. Efter ett par månader hör en företrädare för Systembolaget av sig till VD:n och gör gällande att den försäljning som sker via hemsidan strider mot alkohollagen och att den måste upphöra. VD:n menar att försäljningen är helt laglig – om den skulle strida mot alkohollagen är denna lag att se som en förbjuden kvantitativ importrestriktion enligt FEUF artikel 35.

Det blir många upprörda samtal och Systembolaget för en annonskampanj och använder reklamutrymme på tv-kanaler och antyder att det på hemsidor börjat säljas "fulöl" som importeras olagligt. Efter fyra månader från försäljningsstarten får styrelsen nog. Företagen väcker nu talan mot Systembolaget AB med yrkandet som tidigare tagits fram av företagsjuristerna (se fråga 1 ovan).

Fråga 2: Bedöm förutsättningarna för att i detta läge få talan upptagen till prövning.

Med rätt eller fel avvisar Patent- och marknadsdomstolen yrkandet.

Efter en viss tid väcker återigen företagen talan, nu med yrkandet: ”SPAB och SPAPs att yrkar att Patent- och marknadsdomstolen måtte fastställa att Systembolaget AB ska ersätta den skada som Systembolaget AB vållat SPAB och SPAPs genom spridande av felaktig information.” Talan tas upp till prövning.

Patent- och marknadsdomstolen finner under förberedelsen att det enda egentligt tvistiga är om Systembolagets information är felaktig, och att detta i sin tur beror på om alkohollagen i relevanta delar står i strid mot EU:s förbud mot kvantitativa importrestriktioner. Med parternas samtycke beslöt domstolen att meddela mellandom i frågan om alkohollagen 4 kap. 4 § står i strid mot EU:s förbud mot kvantitativa importrestriktioner i FEUF artikel 35.

Fråga 3: Bedöm dels domstolens upptagande av fastställsetalan till prövning i sak, dels mellandomens tillåtlighet.

Tilläggsfråga (omfattas ej av redovisning och opposition): Mot bakgrund av uppgifterna ovan samt angivna källor diskutera de rekvisit som ska vara uppfyllda för fastställsetalan respektive mellandom.

(NJA 2023 s. 593, NJA 2007 s 718, C-432/05 Unibet, RH 2000:6, Hellner A, ”Aurora – En kort kommentar” i Retfærd nr 4 2023 s. 87–99, Andersson T i Festskrift till Johan Hirschfeldt 2008 s. 19–31 samt bifogade utdrag ur skriftväxlingen i det pågående s.k. Auroramålet).

PR 9. Seminarium

Alternativ tvistlösning

Shirin äger ett bolag som levererar IT-lösningar (som inkluderar både varor och bespöketjänster) till andra bolag. Bolaget, Shirin-Tech, har tio anställda och en omsättning på ca 12–15 miljoner per år. Hårdvara, mjukvara samt reservdelar har hon alltid köpt av Grossi-Tech som är den största inhemska grossisten i datateknikbranschen. Shirin tycker att det är mycket tryggt och smidigast köpa av en inhemsk grossist. Då slipper hon själv förhandla med internationella bolag och behöver inte fundera på valuta-, transport- och tullfrågor. Dessutom har Grossi-Tech haft ett mycket brett urval av produkter som håller hög standard. Leveranserna från Grossi-Tech har varit otroligt pålitliga även under perioder med brist på komponenter. Den senaste leveransen av varor från Grossi-Tech blev emellertid avsevärt försenad, dessutom var varorna inte av utlovad kvalitet. Trots diskussioner om prisreduktion och ersättning för viss utebliven vinst har Grossi-Tech inte velat gå med på Shirins krav. Shirin-Tech påstås inte ha reklamerat i tid, trots att hon omgående klagade på leveransen. Angående den uteblivna vinsten har Grossi-Tech invänt att hon Shirin-Tech inte kunnat bevisa storleken på den.

Shirin funderar nu på att stämma Grossi-Tech men är orolig för utgången och rättegångskostnaderna och, inte minst, för att relationen med Grossi-Tech, som är hennes enda leverantör, ska bli dålig. Dessutom är Shirin orolig för att information om tvisten ska komma ut i branschen.

Shirin som har läst att tvister kan lösas genom medling, har följande **frågor** som hon gärna skulle vilja ha svar på:

1. Vad är det för skillnad mellan domarens förlikningsförsök och medling och är det någon skillnad mellan sådan särskild medling som domstolen kan förordna om och privat medling (innan en ansökan om stämning lämnas in till domstolen)?
 - I bedömningen bör ni naturligtvis beakta vilka yrkanden och grunder som Shirin skulle kunna anföra med utgångspunkt i ovanstående scenario.
 - I bedömningen bör ni naturligtvis också beakta aspekter som tid och kostnad samt andra strategiskt relevanta hänsyn.
2. Kan en medlingsöverenskommelse verkställas?
3. Den lokala handelskammaren på Shirins hemort har också lanserat en tjänst för förenklat skiljeförfarande och Shirin undrar om ni skulle rekommendera det istället för medling?

En ytterligare övning kommer att delas ut under seminariet.

(Se lag (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister och kurslitteraturen: Ekelöf m.fl., Rättegång V, s. 63–78, notera dock ändringarna i Supplement till Rättegång I-V, 14 uppl., s. 47-48; Heuman, Specialprocess, s. 18-23 samt kapitel 3, särskilt s. 24-26 och s. 55-57.)

PR 10. Redovisningsseminarium

Rättegångskostnader

Bolaget Dallassallad AB driver sedan några år framgångsrikt en kedja med salladsbarer i södra Sverige. Bolaget har sedan hösten 2023 varit inblandad i en arbetsmarknadskonflikt där den lilla arbetstagarorganisationen Snabbmatarna har krävt kollektivavtal. I denna konflikt har efter varsel också vissa nyckelpersoner vid det statliga elbolaget Tungvatten AB (publ.) uttagits i s.k. sympatiåtgärder som medfört att bolaget står utan elleveranser till sina salladsbarer.

Den 10 januari 2024 agerar Dallassallad AB på följande två sätt:

- Dels gör man en s.k. fredspliktsinvändning (grundat på att bolaget har tecknat kollektivavtal med en annan arbetstagarorganisation) och begär i Arbetsdomstolen en interimistisk prövning av de varslade stridsåtgärdernas tillåtlighet.
- Dels väcker man talan i Malmö tingsrätt (Tungvattens hemvistforum) med yrkande om att Tungvatten ska förpliktigas att fullgöra sin avtalade skyldighet att leverera el till bolaget, samt med yrkande om att tingsrätten också ska besluta om säkerhetsåtgärder enligt RB 15:3 av innebörd att Kraftvatten i väntan på tingsrättens avgörande genom upphandling på elmarknaden från en annan elleverantör ska fullgöra sina leveranser till Dallassallad.

I Malmö tingsrätt bestrider Tungvatten yrkandet i sak och yrkandet om säkerhetsåtgärder, med huvudsaklig invändning om att bolaget har att rätta sig efter de vidtagna sympatiåtgärderna utan att själva kunna bedöma om de är riktiga eller inte. Tungvatten har föreslagit att målet vilandeförklaras i väntan på Arbetsdomstolens ställningstagande.

Malmö tingsrätt vilandeförklarar dock inte målet utan kommer i beslut den 20 januari 2024 fram till att Dallassallad har visat sannolika skäl för sitt anspråk och bifaller yrkandet om säkerhetsåtgärder. Tingsrätten förpliktigar således Kraftvatten att, i väntan på slutlig dom i målet, genom upphandling från en annan elleverantör fullgöra sina elleveranser till Dallassallad.

Bara en dag efter tingsrättens beslut, den 21 januari 2024, kommer dock Arbetsdomstolen i ett interimistiskt beslut fram till att fackföreningens stridsåtgärder, liksom sympatiåtgärderna, är olovliga. Elbolaget Kraftvatten återgår redan samma dag till att leverera el enligt parternas avtal och arbetsmarknadskonflikten avblåses.

Dallassallad återkallar då sin talan i Malmö tingsrätt och begär samtidigt ersättning för sina rättegångskostnader med 400 000 tkr. Kraftvatten motsätter sig inte att målet avskrivs, men yrkar för egen del ersättning med sina rättegångskostnader med motsvarande belopp (400 000 kr).

Frågor: Vad gäller i denna situation beträffande rättegångskostnadernas fördelning i målet i Malmö tingsrätt? Vilka faktorer bör tingsrätten ta hänsyn till? (OBS. Någon materiell arbetsrättslig bedömning ska inte göras.)

Tillägsfråga (omfattas ej av redovisning och opposition): Gör det någon skillnad om Dallassallad istället återkallat sin talan p.g.a. att arbetsmarknadskonflikten istället avblåsts efter att parterna ingått kollektivavtal?

(Utdrag ur *Westberg*, ”Rättegångskostnadsansvar och riskfördelning”, i JT 1995/96 s. 381–389, NJA 2010 s. 725 och NJA 2022 s. 841 I och II)

PR 11. Seminarium

Skiljeförfarande

Fyris Stål AB (Fyris Stål) i Uppsala, tillverkare av stålkonstruktioner, påkallar den 23 november 2023 skiljeförfarande mot Stures Bygg AB (Stures Bygg), med säte i Stockholm, under åberopande av att parterna överenskommit att eventuella tvister i anledning av ett mellan parterna den 12 juni 2023 ingånget köpeavtal ska slitas av skiljemän enligt lagen om skiljeförfarande. Skiljeklausulen är intagen i köpeavtalet. Fyris Stål yrkar att Stures Bygg ska förpliktas att erlagga överenskommen köpeskilling, 995 000 kr jämte ränta beräknad på visst sätt, för enligt köpeavtalet levererade stålbjälkar av en viss angiven kvantitet och kvalitet. Stures Bygg vägrar dock att inom angiven tidsfrist utse skiljeman varför sådan utses av behörig tingsrätt efter ansökan av Fyris Stål. De utsedda skiljemännen utser tillsammans den tredje skiljemannen, tillika skiljenämndens ordförande.

I svaromål anför Stures Bygg att skiljenämnden inte är behörig att handlägga tvisten. Något giltigt skiljeavtal mellan parterna föreligger nämligen inte. Parterna står överhuvudtaget inte i något avtalsförhållande till varandra. Visserligen har de diskuterat ett köpeavtal med det av käranden angivna innehållet, men Sture A, behörig företrädare för svaranden, har aldrig undertecknat avtalsutkastet. Sture A:s namnteckning i utkastet har intagits i efterhand och är förfalskad. Parterna har alltså inte ingått något köpeavtal och än mindre något skiljeavtal. Fyris Stål invänder häremot att det mellan parterna ingångna avtalet är giltigt och att Sture A:s namnteckning är äkta.

Till Stures bestörtning förklarar sig skiljenämnden i beslut den 5 december 2023 behörig att pröva den av Fyris Stål anhängiggjorda skiljetvisten. Sture som nu ilsknat till ordentligt anhängiggör den 18 december 2023 talan vid Svea hovrätt och yrkar överprövning av skiljenämndens nyssnämnda beslut. Innan Svea hovrätt avgjort behörighetsfrågan bifaller dock skiljenämnden efter sakprövning Fyris Ståls talan.

Frågor:

1. Har skiljenämnden varit förhindrad att innan hovrätten överprövat frågan om nämndens behörighet meddela dom i skiljemålet?
2. Har skiljenämnden gjort en riktig bedömning av frågan om sin behörighet eller skulle den ha avvisat Fyris Ståls talan?

Fundera vid lösandet särskilt över följande frågor:

- a) Kan skiljenämnden anses behörig att pröva tvisten när det från svarandens sida påstås att köpeavtalet, vari skiljeklausulen ingår, är ogiltigt?

- b)** Vilken betydelse bör skiljenämnden vid prövningen av sin behörighet tillmätta det förhållandet att Fyris Stål i käromålet *påstår sig* ha rätt till betalning på grund av ett mellan parterna ingånget köpeavtal, i vilket en skiljeklausul ingår?
- c)** Kan – och i så fall hur – Stures Bygg angripa skiljenämndens handläggning av den aktuella skiljetvisten?

(Se prop. 2017/18:257 s. 22-28 och s. 71-73, Lindell, Civilprocessen 5 uppl. s. 724-732, Heuman, Skiljemannarätt s. 62-70, Lindskog, Skiljeförfarande 2 § 5.2.4, 5.3.1-5.3.4 3 § 4.1.3, 4.2.1, 5.1.1-5.1.2, I:0-6.1.2, NJA 2008 s. 406, NJA 2012 s. 183, NJA 2016 s. 264, NJA 2017 s. 226 och NJA 2019 s. 171.)

PR 12. Redovisningsseminarium

Europeisk straffprocess

Myndigheterna i EU medlemsstaten Xrike har uppdagat en omfattande skandal inom professionell ishockey avseende bland annat korruption kopplat till transfersummor för spelare och matchfixning. Skandalen berör klubbar, agenter, spelare och domare i flera länder. I oktober 2023 utförde polisen i Xrike i samarbete med polisen i flera andra medlemsstater omfattande utredningsåtgärder (inklusive husrannsakan, beslag och förhör) för att finna relevant bevisning. Som en följd av detta arbete har ett antal personer nu häktats och åtalats i Xrike. I Xrike är matchfixning ett brott sedan 2016 och den som gynnas eller orsakar skada genom att delta i matchfixning kan straffas med fängelse i maximalt 7 år.

Amanda är en yngre spelare som anses vara den mest lovande i sin generation. Hon har redan gjort sin debut i den högsta ligan för sin klubb i Xrike, till vilken hon värvades från Sverige som tonåring. Åklagaren i Xrike har nu väckt åtal mot henne för att ha deltagit i matchfixning och utverkat en europeisk arresteringsorder för hennes överlämnande till Xrike. Amanda befinner sig nämligen sedan november 2023 hemma i Sverige för att genomgå operation och uppföljande rehab-vård efter en skada.

På sociala media har Amanda för sina fans försäkrat att hon är oskyldig och sagt att hon kommer att kämpa mot dessa anklagelser och mot arresteringsordern med alla tillgängliga juridiska medel. Amanda blir dock själv lite orolig eftersom hon läser på nätet att EU-kommissionen i sin senaste årsrapport om rättsstatsprincipen har riktat skarp kritik mot pågående ändringar i regelverket för domarutnämning i Xrike. Men det som gör henne ordentligt upprörd är att hon även ser på sociala media att domaren som har utfärdat arresteringsordern är en stor hockeyentusiast och fanatisk anhängare av ärkerivalerna till Amandas klubb.

En arresteringsorder avseende lagföring för medhjälp till matchfixning har även utfärdats för Amandas mentor Evelina, som är finsk medborgare. Hon befinner sig också i Sverige för att stödja Amandas rehabilitering. Samtidigt har Evelina passat på att träna juniorlaget i Amandas hemstad i Sverige. Evelina trivs i Sverige och har funderat på att flytta permanent till Sverige. Evelina oroar sig för vad som kommer att hända om hon döms till fängelse i Xrike. Hon är djupt troende och utövar aktivt sin religion. Hon har läst rapporter från icke-statliga organisationer om att man begränsar religionsutövningen i offentliga byggnader och miljöer, inklusive skolor och fängelser, i starkt sekulära Xrike.

Frågor. Amanda och Evelina vill nu veta vad som gäller i svensk domstol, dvs. i den verkställande medlemsstaten, avseende ett eventuellt besluta att utlämna dem till Xrike.

Besvara särskilt följande frågor:

1. Vilka möjligheter har Amanda och Evelina att motsätta sig ett överlämnande?
2. Vilka är deras processuella rättigheter i processen i Sverige?
3. Vilken roll spelar och vilka skyldigheter har svenska åklagare och domstolar i denna typ av mål? (Skiljer sig den rollen från ett ordinärt brottmål?)
4. Hur tycker du att regleringen samspelar med de grundprinciper som präglar straffprocessen i Sverige? Finns det något du upplever som problematiskt?

Tilläggsfråga (omfattas ej av redovisning och opposition): Gör det någon skillnad om arresteringsordern är utfärdad i syfte att *verkställa* ett fängelsestraff eller en frihetsberövande åtgärd (d.v.s. efter redan avklarad rättegång i Xrike)?

(Rådets rambeslut av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (2002/584/RIF) [konsoliderad text], lag (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, NJA 2020 s. 430, NJA 2023 s. s.255, förenade målen C-562/21 och 563/21 PPU X och Y ECLI:EU:C:2022:100.)

PR 13. Seminarium

Bevisbörda och åberopsbörda

Under detta seminarium återvänder vi till tvisten mellan tandläkarna Elvira och Terry (se PR 7).

Bakgrunden är således att Elvira stämt sin kollega Terry vid Uppsala tingsrätt och yrkat betalning med 250 000 kr jämte ränta. Som grund för betalningskravet har Elvira åberopat att hon, efter ett personalmöte den 9 juni 2021, den 10 juni 2021 har överfört denna summa till Terry som ett lån vilket nu har förfallit till betalning.

Fråga 1: Utgå först från att Terry har erkänt att överföringen av 250 000 kr har skett men bestritt betalningsskyldigheten enbart på den grunden att det överförda beloppet har utgjort en gåva från Elvira, enligt ett löfte som Elvira gav den 9 juni 2021, i närvaro av övriga anställda, när Terry vid personalmötet berättade om sina olika ekonomiska bekymmer. Hur bör bevisbördan hanteras i ett sådant mål och varför? Kan man argumentera för olika lösningar?

Fråga 2: Utgå nu istället från att Terry i sitt svaromål Terry har erkänt att överföringen av 250 000 kr har skett men bestritt betalningsskyldighet enbart på grunden att det från Elvira överförda beloppet enligt Terry inte har utgjort ett lån, utan har utgjort en hyresbetalning för att Elvira i fler år under många sommarveckor har disponerat Terrys segelbåt. Hur bör bevisbördan hanteras i ett sådant mål och varför? Kan man argumentera för olika lösningar?

Som vi vet väljer inte Terry enbart den ena av de tänkbara bestridandegrunderna ovan, utan han bestrider Elviras talan på båda grunderna i följande ordning:

I första hand åberopas det överförda beloppet har utgjort en gåva från Elvira, enligt ett löfte som Elvira gav den 9 oktober 2021 när Terry berättade om sina olika ekonomiska bekymmer.

I andra hand åberopas det överförda beloppet har utgjort betalning för att Elviras familj har fått disponera Terrys segelbåt under fyra sommarveckor flera år i rad.

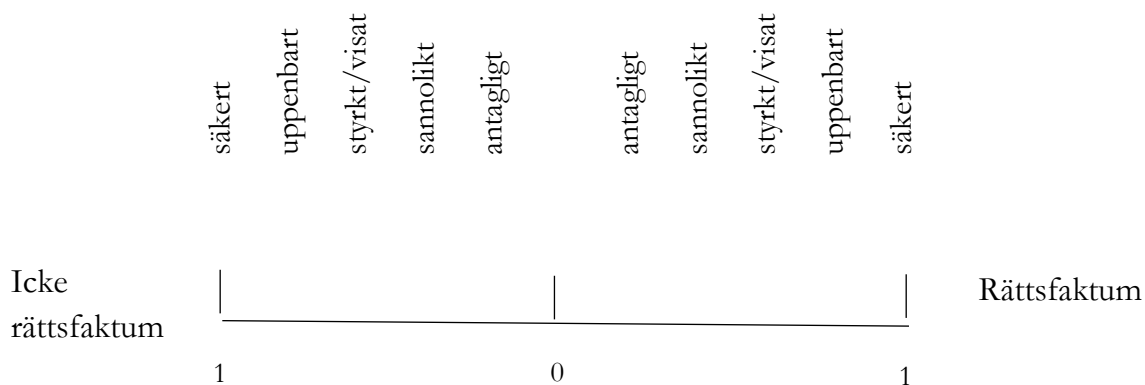
Fråga 3: När förberedelsen ska avslutas med att tingsrätten upprättar en skriftlig processlägesöversikt ska tingsrätten redogöra för *det slutliga bevistemat* i målet. Vilka tvistiga omständigheter (rättsfakta) är det domstolen måste pröva och i vilken ordning bör dessa behandlas?

Vid huvudförhandlingen har som enda bevisning partsförhör åberopats, och parternas ord står mot varandra. Vid den enskilda överläggningen som äger rum efter huvudförhandlingen är tingsrättens ledamöter överens om att läget med den skrala bevisning parterna har åberopat innebär att ingen av parterna har gjort sin version ens sannolik. Någon ledamot påpekar att Elviras bevisning möjligen kan betraktas som aningen starkare än Terrys.

Fråga 4: Hjälp tingsrättens ledamöter. Vilken utgång bör målet, mot bakgrund av bevisvärderingen ovan, få? Varför?

(Se NJA 2014 s. 364, NJA 2017 s. 1094 samt utdrag ur Hardenberger, *Åberopsbörda i dispositiva tvistemål*, Norstedts 2023, s. 559–572.)

Vid diskussionerna om bevisbördan i uppgifterna ovan kan det underlätta att använda figuren nedan och där markera tänkbara *bevisvärdepunkter* och *bevisbördepunkter* (se vidare Ekelöf m.fl., Rättegång IV, s. 84 ff.).

PR 14. Redovisningsseminarium

Rättsmedel

Småstadsskolans rektor är hårt pressad av såväl oroliga vårdnadshavare som landets kvällstidningar. Tidigare i år slog nyheten ner att en högstadieselev på skolan åtalats för ett flertal fall av rån av en jämnårig klasskamrat. Gärningarna ska ha begåtts under närmare ett års tid. Rektorn förnekar all vetskap trots att samtliga rån enligt gärningsbeskrivningen ska ha begåtts på eller i anslutning till skolan.

Huvudförhandlingen har hållits inom stängda dörrar. På Småstadens tingsrätt kan man inte minnas sist en dom möttes av så stort intresse. När tingsrätten meddelar dom framgår av domskälen att rätten bedömt att den tilltalade trakasserat målsäganden, en jämnårig klasskamrat, under en längre tid. Genom hot om olika förnedrande handlingar ska den tilltalade ha tillägnat sig mobiltelefoner, pengar och klädesplagg tillhörande målsäganden. Tingsrätten konstaterar vidare att det visserligen får anses ställt utom allt rimligt tvivel att den tilltalade begått de åtalade gärningarna på det sätt som åklagaren gjort gällande i gärningsbeskrivningen. Med hänsyn till att det inte kunnat fastställas när i tiden rånen begåtts och att det i sin tur innebär osäkerhet om den tilltalade uppnått straffbar ålder vid tiden för gärningarna lämnas dock åtalet utan bifall. Målsäganden som biträtt åtalet och framställt ett enskilt anspråk tillerkänns ersättning för sina bestulna tillhörigheter. En kvällstidningsjournalist skriver i en krönika att det är ett rättsfall utan tydlig vinnare, men med många förlorare.

Frågor:

- 1) Borde tingsrätten ha utformat domen annorlunda givet den bedömning av bevisläget som gjorts och i så fall hur?
- 2) Den tilltalade överklagar domen till hovrätten. Hur bör hovrätten hantera överklagandet? Vilka principiella skäl talar för lösningen? Vilka skäl kan anföras emot din föreslagna lösning?
- 3) Anta i stället att det varit hovrätten som meddelat den friande domen och att den tilltalade överklagar till Högsta domstolen. Som skäl för prövningstillstånd anförs att det är av betydelse för ledningen av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar om hot om förnedrande behandling av det i målet aktuella slaget ska likställas med hot som för den hotade innebär trängande fara i rånbestämmelsens mening. Hur ska Högsta domstolen hantera överklagandet förutsatt att domstolen delar bedömningen av prejudikatintresset? Motivera ditt svar. Vilka principiella skäl talar för lösningen? Vilka skäl kan anföras emot din föreslagna lösning?

Tilläggsfråga (omfattas ej av redovisning och opposition): Läs Gregows förslag om ett nytt rättsmedel (SvJT 1997 s. 812–814). Skulle ett sådant rättsmedel förändra ditt svar under 3?

(NJA 1998 s. 693; NJA 2023 s. 143; Utdrag ur Bergholtz, Ratio et Auctoritas: Ett komparativrättsligt bidrag till frågan om domsmotiveringens betydelse främst i tvistemål, s. 151–157 (hela boken tillgänglig via Juridikbok.se) och Utdrag ur Gregow ”Några synpunkter på mål och ärenden i Högsta domstolen”, i SvJT 1997 s. 805 ff., här s. 812–814.)

PR 15. Redovisningsseminarium

Specialprocess och extraordinära rättsmedel

Makarna Git och Göran von Bugg har sedan 30 år tillbaka ägt fastigheten Huset 1:13 i byn Domvillobygden. De äger en hälftendel vardera i fastigheten. Makarna har tillsammans de vuxna barnen Agaton och Max. Makarna har alltid tyckt att Agaton (till skillnad från Max) varit en välartad yngling och att han en vacker dag skulle få överta fastigheten i Domvillobygden. Max har dock tagit väl hand om både sina föräldrar och deras fastighet under de senaste åren. Han har bl.a. anlagt en stor köksträdgård och ett växthus. För att bekosta detta har Max tagit egna lån, i tron om att halva fastigheten en dag skulle bli hans.

På senare år har dock Göran von Buggs hälsa försämrats – det har visat sig att han diagnosticerats med en demenssjukdom och har därför svårt för att fatta rationella och logiska beslut. När det blivit aktuellt för Göran att flytta till ett demensboende tyckte Git att det var på tiden att ge bort hela fastigheten till Agaton. Git upprättar därför ett gåvobrev avseende fastigheten som hon också ber Göran att skriva under. Två andra boende på Görans demensboende bevittnade namnteckningen.

Varken Agaton eller Max kände till deras föräldrars handlande. Agaton blev emellertid nöjd när han senare fick beskedet om att han fått överta hela fastigheten. Max fick dock ingen vetskap om detta.

Glad som en lärka ansökte Agaton hos Lantmäteriet om hel lagfart på fastigheten. Han bifogade gåvobrevet. På Lantmäteriets inskrivningsavdelning arbetade herr Non Chalant. Eftersom han var jäktad, stämplade han ansökan och godkände densamma, varigenom Agatons ansökan om hel lagfart beviljades, genom beslut den 21 december 2022.

Fråga 1. Antag att Max vid familjens julfirande 2022 blir informerad om föräldrarnas gåva avseende fastigheten och om Lantmäteriets inskrivningsbeslut. Utöver att han blir ledsen för egen del inser han att gåvobrevet som legat till grund för lagfarten inte kan vara giltigt, i alla fall inte avseende pappan Görans andel, eftersom pappan inte verkar ha förstått vad det är för papper han undertecknat. Max ringer sin vän Meta Gräns som går på Lantmäteriprogrammet och som förklarar att det nog hade krävts både en god man och överförmyndarens beslut för att gåvan skulle vara giltig, och att Lantmäteriet i stället för att besluta om inskrivning borde ha anmodat Agaton att väcka talan. Inskrivningsbeslutet borde dock enligt Meta kunna överklagas av Max enligt reglerna i 19 kap. JB. De processrättsliga aspekterna av detta har dock Meta Gräns inte koll på. Max behöver veta hur han ska gå till väga, vilken instans som kommer att pröva överklagandet och enligt vilka processrättsliga regler detta kommer att handläggas.

Fråga 2. Antag nu i stället att tiden för överklagande hinner löpa ut och att inskrivningsbeslutet vinner laga kraft den 11 januari 2022. Agaton var naturligtvis lycklig över att ingen hade överklagat beslutet, och han ringer då och berättar om fastigheten för sin bror Max. Max kontaktar då Lantmäteriet den 10 februari 2022 för att få någon typ av rättelse av inskrivningsbeslutet till följd av de fel som förekommit i handläggningen. ”Man kan ju inte bara ge bort en fastighet hur som helst”, avslutade han sin begäran med. Lantmäteriet anförde i beslut den 28 februari 2022 att inskrivningsbeslutet inte kunde rättas med stöd av de regler som fanns i jordabalken. Lantmäteriet anförde i och för sig att det inte gick att bedöma varför hel lagfart hade beviljats till Agaton eller varför Max inte hade hörts inför beslutets meddelande, men att det kunde bero på en feltolkning av gällande rätt eller annat materiellt fel. I sådant fall borde han ansöka om något extraordinärt rättsmedel. Max vill göra en ansökan om resning eller klagan över domvilla och vill veta vilken instans som kommer att pröva sådana ansökningar och vilka processuella regler som kan göra att beslutet ändras.

Fråga 3. Antag nu i stället att det är först året därpå, vid familjen von Buggs julfest 2023 på fastigheten Huset 1:13, som Max upptäcker att Agatons namn står på brevlådan till fastigheten. På fråga från Max svarade Agaton: ”Men vadå, klart jag ska ha huset, jag är ju favoriten”. Han får från sin vän Meta Gräns veta att Lantmäteriets beslut nog varit materiellt felaktigt, och kanske även att det har handlagts på fel sätt eftersom Max inte fått yttra sig redan i samband med inskrivningsärendet. Max vill då veta vilka förutsättningar han har att i detta läge nå framgång med en ansökan om resning eller klagan över domvilla.

Tilläggsfråga (omfattas ej av redovisning och opposition). Antag att Max i fråga 2 och 3 väljer att vända sig till hovrätten med en ansökan om *återställande av försutten tid*, för att sedan kunna överklaga Lantmäteriets beslut. Hur skulle en sådan ansökan handläggas?

(NJA 2016 s. 389, NJA 2016 s. 395 och NJA 2020 s. 606)

PROCESSPEL

Huvudförhandling i brottmål

1. Allmänt om processpelen

I varje seminariegrupp genomförs ett processspel, som innebär att vi så verklighetstroget som möjligt genomför en huvudförhandling i brottmål och därefter i gruppen diskuterar denna förhandling. En avsikt med detta är att ge en mer praktiskt inriktad överblick över och övning i förfarandet och de olika aktörernas roller i en brottmålsrättegång.

I processpelet tilldelas ni någon av uppgifterna som ordförande, notarie, nämndeman, åklagare, försvarare, tilltalad, målsägande, vittne, reserv eller observatör. Rollerna som ordförande, åklagare och försvarare dubbleras, dvs. två studenter delar på dem. Samtliga roller framgår i avsnitt 6 nedan.

Uppgifterna/rollerna fördelas vid ett seminarium en tid innan processpelens genomförande och de tilldelas i första hand på frivillig basis. Tänk alltså gärna dessförinnan på vilken eller vilka roller du skulle vilja ha. Om flera studenter är intresserade av samma roller kan lottning komma att ske, liksom om aktiva roller blir obesatta av frivilliga. De som inte väljer eller kan tilldelas en roll som agerande i själva huvudförhandlingen agerar istället som observatörer (dessa roller tillsätts alltså sist).

Processpelen är schemalagda till fyra timmar. Den första delen ägnas åt själva huvudförhandlingen, som avslutas med överläggning och avkunnande av dom. Då har rollinnehavarna ansvaret för genomförandet medan lärare och observatörer intar en passiv roll. Den avslutande delen ägnas åt en efterföljande lärarledd diskussion baserad på observatörernas iakttagelser. Då träder också de övriga ur sina givna roller för att friare kunna diskutera huvudförhandlingen.

Aktivt deltagande (rollagerande eller observatör) är obligatoriskt och du ska delta vid huvudförhandlingen i din ordinarie seminariegrupp. Byten mellan seminariegrupper tillåts endast vid synnerliga skäl.

2. Särskilda instruktioner beträffande huvudförhandlingen och överläggningen

Från det att ordföranden inleder huvudförhandlingen är ambitionen att denna så långt som möjligt ska genomföras utan ledning eller hjälp av läraren. Om aktörerna behöver konsultera varandra eller läraren kan man be ordföranden besluta om en kortare paus (eller, som ordförande, besluta om en paus,).

För den första delen av processpelet är det alltså ordföranden i rätten som ansvarar för ordningen, vilket också innebär ett ansvar att besluta om pauser med normala intervall för ett seminarium (varje timme).

Det kan inte i förväg anges hur lång tid respektive huvudförhandling kommer att pågå; det beror på rollinnehavarna. Samtliga aktörer bör dock vara medvetna om och tillse att själva huvudförhandlingen begränsas till maximalt tre timmar, inklusive överläggning och avkunnande av dom, eftersom vi behöver minst en timme för den efterföljande diskussionen. De utsatta starttiderna är exakta och måste absolut hållas.

3. Särskilda instruktioner för de olika uppgifterna/rollerna

3.1 Övergripande

Under huvudförhandlingen gäller som utgångspunkt att alla ska uppträda och uttrycka sig som på en huvudförhandling. Det behöver inte, men kan om man önskar, också inkludera klädsel.

När det gäller de dubblerade juristrollerna ska uppgifterna fördelas lika mellan de personer som fått en sådan roll, t.ex. så att den ena genomför första delen av förhandlingen, fr.o.m. sakframställan till hälften av förhören, och den andra tar hand om resten, fr.o.m. hälften av förhören till slutanförandena. De dubblerade rollerna måste förberedas av båda rollinnehavarna gemensamt, så att man på förhand t.ex. kan göra ett körschema och så att man sedan under huvudförhandlingen kan hjälpa varandra.

Som framgår nedan finns en reserv utsedd i varje grupp. Om flera studenter i aktiva roller är sjuka vid rättegångsspelet måste varje deltagare också vara beredd att hoppa in i en roll man inte förberett sig särskilt på. Strävandet vid sådana rollbyten är att genomföra så näraliggande byten som möjligt (t.ex. att en nämndeman går in som ordförande och att en observatör då går in som nämndeman).

3.2 Rätten (ordförande, notarie och nämndemän)

Som framgår ovan har ordföranden det övergripande ansvaret för att leda huvudförhandlingen och överläggningen samt att avkunna domen.

Ett avsteg från vad som normalt gäller vid en huvudförhandling är att överläggningen inte sker enskilt, dvs. med endast rätten närvarande, utan att den i pedagogiskt syfte sker inför öppna dörrar med övriga aktörer och observatörer närvarande. Viktigt vid ledamöternas diskussion är att någon (det behöver inte vara ordföranden) på förhand fått ansvar för att strukturera frågorna i målet, så att man prövar saken i logisk ordning, rekvisit för rekvisit i

skuldfrågan och först därefter påföljden. Domen ska sedan avkunnas och korta domskäl ges, liksom, i förekommande fall, skiljaktiga meningar redovisas.

De studenter som har tilldelats roller som nämndemän bör särskilt sätta sig in i den materiella frågan och ta en aktiv roll under överläggningen.

Notarien fungerar på många sätt som ”spindeln i nätet” och ser till att allt löper smidigt och att vid förhören, så gott det går, anteckna och hålla koll på vad som faktiskt sägs. Det är också ofta notarien som ansvarar för att föredra materialet i personaliadelen.

3.3 Åklagare och försvarare

Åklagarens uppgift är i korthet att få en fällande dom avseende åtalet, men att samtidigt iaktta sin objektivitetsplikt. För försvararen är uppgiften istället att få åtalet ogillat eller rubriceringen och påföljden så mild som möjligt, men att samtidigt iaktta god advokatsed. Inför huvudförhandlingarna måste åklagare och försvarare förbereda sakframställningar, förhör och slutanföranden.

För förhören behöver nämnda aktörer med utgångspunkt i bevistemat lägga upp en strategi för varje förhör för att uppnå dess syfte. Det ska finnas en tanke med varje fråga.

Åklagare som har åberopat förhör ska tänka igenom vilka omständigheter som är relevanta vid respektive förhör samt fundera över och förbereda de frågor som bör ställas efter det att förhörspersonen avgett sin spontana berättelse. Tänk igenom vilka svar du kan förvänta dig i anledning av frågorna och utforma dessa så att gärningen blir så utredd som saken kräver.

Försvarare, som inte har åberopat förhöret, ska inför huvudförhandlingen tänka igenom vilka omständigheter som är relevanta vid motförhöret, lyssna noga på åklagarens förhör med förhörspersonen och sedan själv ställa relevanta frågor som förhoppningsvis förbättrar bevisläget för den egna huvudmannen.

När det gäller den tilltalade och försvaret måste det understrykas att det inte är tillåtet att lägga in nya friande förutsättningar.

Slutanförandena måste visserligen till viss del improviseras och inte minst knytas an till den bevisupptagning som skett, men den sakliga, rättsliga och rättspolitiska argumentationen kan förberedas. Som tumregler för pläderingen bör den innehålla följande:

- Vad är det som ska bevisas?
- Vad är bevisat och varför, dvs. analys av bevisupptagningen?

- Redogörelse för rättsläget.
- Tillämpning av rättsläget på de visade omständigheterna.
- Förslag till hur rätten bör döma.

3.4 Förhörspersoner (tilltalad Eriksson, målsägande Fransson, vittnet Gustavsson och vittnet Hansson)

För förhörspersonerna ligger en del av utmaningen mer på det skådespelarmässiga planet än det rättsliga. Man måste skapa en person och en personlighet och en del i övningen för alla aktörer är att förhören inte ska vara inrepeterade.

De givna förutsättningarna i materialet ger ramarna för vad du ska säga under förhören. Dessa förutsättningar får inte ändras. Ge alltså inga svar som strider mot de förutsättningar som lämnats för rollen. Däremot behöver dessa omständigheter ofta fyllas ut och ”levandegöras” och du måste också vara beredd på frågor som inte uttryckligen besvaras i underlaget (särskilt den tilltalade kan förvänta sig också frågor om personliga omständigheter). Detta överläts till varje deltagares fantasi och omdöme.

Tänk också på att det vid förhör kan finnas begränsningar av vad man får ha tillgång till i skriftlig form.

3.5 Reserv

Som reserv är du den som i första hand får rycka in om någon av de övriga rollinnehavarna får förhinder. Om någons förhinder är känt på förhand kan du redan före processpelet få information om att du får en viss roll, men det kan också ske på plats när huvudförhandlingen ska inledas.

Om det inte uppstår behov av att reserven ska hoppa in i någon annan roll agerar reserven som observatör.

3.6 Observatörer

Observatörerna ska kritiskt granska förhandlingen och efter förhandlingens avslutande ge synpunkter på genomförandet ur processrättslig synvinkel. Efter huvudförhandlingen ska varje observatör ta upp och beskriva minst ett processrättsligt problem eller fråga, grundad på sina iakttagelser eller som aktualiserats av huvudförhandlingen och/ eller domen.

Notera att syftet med observationerna inte ska vara att kritisera eller utvärdera de enskilda rollinnehavarnas prestationer utan att diskutera hur det processrättsliga regelverket förhåller sig till den förhandling som genomförts.

4. Material för förberedelse och genomförande av processpelet

För förberedelse av processpelet rekommenderas att noga studera relevanta kapitel i lagtexten (inte minst RB 46 kap. samt 35–37 kap.) och i kurslitteraturen (framförallt Rättegång IV och Rättegång V). För att processpelet ska fungera behöver man också behärska de materiella straffrättsliga frågorna, men tyngdpunkten i diskussioner och arbete ska inte ligga på dessa.

Den allra mest givande formen för förberedelse är därutöver att på nytt göra ett domstolsbesök och vara åhörare vid en eller flera huvudförhandlingar. Välj gärna då en huvudförhandling som tidsmässigt verkar lagom omfattande (ca 2 timmar).

Efter att rollfördelning har skett kommer det specifika materialet till processpelet att publiceras på Studium. Materialet är främst tingsrättens akt i målet, vilket utgörs av åklagarens stämningsansökan och förundersökningsprotokoll ("FU-protokoll") samt av tingsrätten inhämtade utdrag från Belastningsregistret ("BRU") och yttrande från Frivården. Utöver åklagarens stämningsansökan, som samtliga ska ta del av på förhand, är det inte samtliga aktörer som på förhand ska ta aktiv del av allt detta material. För ledamöterna i rätten är t.ex. utgångspunkten att det som finns i det skriftliga förundersökningsprotokollet inte är processmaterial och därför inte heller är något som rätten ska ha läst igenom på förhand.

På Studium publiceras också (efter att rollerna utdelats) viss särskild information avsedd för de olika förhörspersonerna (tilltalad, målsägande och vittnen). Ingen annan än förhörspersonerna själva ska ta del av och läsa materialet som heter "förhörsuppgifter". Vittnen ska inte heller läsa FU-protokollet eller förhörsutsagor från andra förhörspersoner.

Nedan framgår vilket av materialet på Studium som de olika aktörerna i sina förberedelser ska ha *läst på förhand*, respektive under huvudförhandlingen har *tillgång till* (sådan man ska ta del av ska man också ha tillgång till på huvudförhandlingen):

Ordförande

Läsa på förhand: Stämningsansökan

Ej läsa men ha tillgång till: FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Notarier

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Nämndemän

Läsa på förhand: Stämningsansökan

Ej läsa men ha tillgång till: FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Åklagare Mattsson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Målsägande Fransson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande, vittnesuppgifter för Fransson

Vittne Gustavsson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, vittnesuppgifter för Gustavsson

Försvare Konradsson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Tilltalad Eriksson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande, vittnesuppgifter för Eriksson

Vittnet Hansson

Läsa på förhand: Stämningsansökan, vittnesuppgifter för Hansson

Reserv

Läsa på förhand: Stämningsansökan

Ej läsa men ha tillgång till: FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

Observatör

Läsa på förhand: Stämningsansökan, FU-protokoll, BRU, frivårdsyttrande

5. Rollista

Ordförande (2 personer):

Notarie:

Nämndemän (3 personer):

Åklagare Mattsson (2 personer):

Målsägande F Fransson:

Vittne G Gustavsson:

Försvare advokat Konradsson (2 personer):

Tilltalad E Eriksson:

Vittne H Hansson:

Reserv:

Observatörer:

6. Frågor

För frågor om processpelet hänvisas i första hand till din seminarielärare (som också är lärare i processpelet). Frågor av administrativ karaktär kan ställas till amanuensen Johanna Hellman på t4@jur.uu.se.